

IV. Küzdelem a szlovák nemzeti program megvalósításáért

10. A szlovák nemzeti program kidolgozása

A „szlovák triumvirátus” álláspontja a forradalom kezdetén

A márciusi forradalom kirobbanása a „szlovák triumvirátus” tagjait váratlanul érte, készületlenül találta. Ezt maga Štúr is elismerte a „Nový vek” („Új kor”) című írásában. A szabadság mellé a szlovákok a nemzeti jogokat is megkapták volna – írta 1848. március 31-én –, ha „erre előkészültünk volna, és ha lett volna egy központi városunk. Az idő azonban előkészületlenül talált bennünket, a mi huzavonánk, késlekedésünk és gyengeségünk, nehézségünk... most mérhetetlenül megártott nekünk”.¹ Három héttel később Paulíny-Tóth Vilmos (Paulíny-Tóth, Viliam), aki sok szlovák értelmiségihez hasonlóan magát a „haza hű fiá”-nak, és egyúttal a „szlovák nemzet hű fiá”-nak tartotta, Körmöcbányán beszédet mondott. Ebben szintén fontosnak tartotta kiemelni, hogy: „Ámbátor mindenki sejtette és a nép művelt barátai mindég erősen hitték, hogy a dolgok fordulásának kétségtelenül be kell következnie, ezt a fordulatot ily rövid idő alatt mégse várták, legalábbis Metternich kancellár halála előtt nem, hiszen ... minden szabadabb lélegzést már keletkezése pillanatában elfojtott s így a politikai változásokra az ember már csak gondolni is félt”.²

A készületlenség a gyengeség tudatával párosult. Ezt tükrözte Štúr prágai szláv kongresszuson tartott helyzetértékelése is június 7-én. „Diplomatizáltunk ..., időközben pedig célszerűnek tartottuk, hogy megmaradjunk valahogyan a lojalitás alapján. Nincsen annyira felfegyverzett népünk, mint amilyenek a horvátok és a szerbek, mert akkor rögtön kívágnók magunkat a járomból. Nemzetünket még nem sikerült megnyernünk, még nem beszélhetünk nyíltan hozzá; vannak nemzeti szellemű embereink, ha azonban magyarellenes gondolkodásunkat megmutatnók, ezerszámra lépnének fel ellenünk. Kezddjétek Ti, szerb és horvát Testvéreink és mi nem maradunk hátul”.³ A nemzetébresztő szlovák

értelmiség márciusi–áprilisi írásaiban és röpirataiban mégis egyre sűrűbben ismétlődött az a kényszer szülte felismerés, hogy a készületlenség és szervezetlenség dacára lépni kell. Ki kell dolgozni a nemzeti követeléseket, hogy a szlovákok se maradjanak el a felszabadult Európa és az osztrák birodalom aktivizálódó népei mögött.

E sürgető feladat megoldására egy olyan történelmi helyzetben került sor, amikor a legszűkebb vezetőségen, az ún. szlovák triumvirátuson belül is lényeges szemlélet- és mentalitásbeli különbségek, politikai és személyes ellentétek voltak. A kiváló cseh radikális, Josef Václav Frič emlékirata szerint közülük Jozef Miloslav Hurban volt a leghevesebb, a legindulatosabb, aki sokszor feleslegesen ingerelte és provokálta az ellenfeleit. Rajongó barátja és védelmezője volt népének, kíméletlen harcot folytatott a szlovák népet elhagyó, vagy megtagadó renegátok ellen. Frič kiemelte a szlovák politikus magyarellenességét is, hiszen: „*Gyűlölete minden iránt, ami magyar volt, vagy aminek hacsak távolról is magyar színezete volt, nem ismert határt*”.⁴ Nem véletlen tehát, hogy 1848. március 15-e után Hurban azoknak a szlovák értelmiségieknek az élharcosa lett, akik a szlovák nemzet vélt vagy valós érdekeit, sérelmeit a polgári vívmányok, a „márciusi szabadság” elé helyezték.

Michal Miloslav Hodža, Hurbantól eltérően, a magyarokhoz és a magyar forradalomhoz megértőbb volt, kompromisszumokra jobban hajlott. Szemléletében – akárcsak Štúr szemléletében is – jobban megőrződött a szláv kölcsönösség tudata. Hodža mérsékeltabb szemléletét mutatta, hogy a május 10-i liptószentmiklósi gyűlés előestéjén, Hurbannal szemben amellet kardoskodott, hogy a készülő nemzeti programba ne vegyék bele az irtványaitól és egyéb földjeiktől megfosztott emberek javainak visszaadását, nehogy elidegenítsék a felső-magyarországi nemeseket. Óvott attól is, hogy a másnapi gyűlésre a környező falvak népét behívják, mert „*nálatok Nyitrában – fordult Hurbanhoz – ez megtörténhet*”, ott a jobbágyfelszabadítással elégedetlen nép erre fogékony, de itt Liptóban, a „*mi népünknel ez még idő előtti*”.⁵

J. V. Frič azt is megemlítette, hogy Hurbantól ugyancsak eltérően, Ľudovít Štúr nem becsülte le a szlávok ősi ellenségének tartott magyarok erejét és jellemét, Kossuthék antifeudális törekvéseit. Nemzete ellenségeihez is igazságos tudott lenni, „*és éppen ő volt az, aki felhívta a figyelmemet a magyar hazafiak sok ragyogó tulajdonságára, különösen pedig Kossuth több éves agitációjának demokratikus irányára*”.⁶

Valóban elmondható, hogy miközben a nyelvkérdésben Štúr és követői nem ismertek pardont, a polgári átalakulás egyes kérdéseiben nem zárkóztak el a

magyar liberális ellenzékkel való esetleges együttműködéstől. A „Szlovák Nemzeti Újság” szerkesztőjeként Štúr cikkek sorában fejtette ki programjuk lényegét, amelyben ők is a polgári átalakulásért, a feudális terhek és maradványok megszüntetéséért, az elmaradottság felszámolásáért stb. szálltak síkra. Ekkor még a szlovák nép anyagi, szellemi, kulturális fejlődését Magyarország fejlődésével szoros kapcsolatban látták csak elképzelhetőnek. Vagyis nemcsak érzékelték, hanem a maguk módján orvosolni is kívánták az ország és a szlovák nép nyomorát. *„Elmaradtunk a világtól – állapította meg már 1846-ban –, az megelőzött, minden tekintetben felülmúlt bennünket, és mi elzárt, a zajló világtól távol eső völgyeinkbe ragadtunk, s a régi életmódunkban elfásultunk. ... A világ tehát megváltozott, nekünk is haladnunk kell a világgal...”*⁷

Ez a program lényegében megegyezett Kossuth Lajosék polgári átalakulást szorgalmazó programjával. Nézetei kifejtésére az utolsó rendi gyűlésen lehetősége is nyílt. Időközben ugyanis Zólyom szabad királyi város követte lett, még ha a bizalmat nem is a városlakóknak, hanem Zólyom vármegye egykori alispánjának, a befolyásos M. Ostrolúckynak (Ostrolúcky Mikulášnak) köszönhette. Ostrolúcky ugyanis rábírta Zólyom városatyáit, hogy az intelligensnek és reményteljesnek tartott Štúrt, aki akkortájt Adélka lányának udvarolt, követnek jelöljék. Így azután 1847. november és 1848. március között a Kossuth-szakállas Štúr hat alkalommal szólalhatott fel a rendi gyűlésen. Ezekben a beszédekben és hírlapi cikkeiben – a követi utasításoknak megfelelően – egyre pontosabban fejtette ki a jobbágyszerkezet megoldására, a szlovák tanítási nyelv bevezetésére, az iskolaügy, a nyelv- és vallási kérdés rendezésére, valamint a zsidók és a városok jogaira vonatkozó programját.⁸ Az egyik, jobbágyszerkezetben mondott beszéde után Kossuth állítólag odasietett hozzá, a kezét nyújtotta, és melegen gratulált neki, mondván: *„Ne engedje magát megfélemlíteni”*. Ellenkezőleg, *„segítsen nekem abban a törekvésemben, hogy megtörjem az önző mágnások ellenállását és meg fog győződni róla, hogy egyformán szívemen viselem saját népem és az ön népének szenvedéseit, melyeket csupán kéz a kézben haladva enyhíthetünk”*.⁹

Kossuth sokat idézett gesztusa ellenére, már csak azért sem jöhetett létre tartós együttműködés, mert a polgári követeléseket Štúrék is összekapcsolták programjuk másik, még fontosabb alappilléreivel, a szlovák anyanyelvű oktatással, illetve egyéb – lent részletezett – nemzeti követelések szorgalmazásával. Ezekből pedig az egyik fél sem kívánt jótányit sem engedni. Nyelvi és iskolaügyi programját Štúr már 1847 őszén felvázolta a „Szlovák Nemzeti Újság”-ban, valamint a pozsonyi diétán 1848. január 15-én tartott beszédében.

A beköszöntő új kor hajnalán – a magyar nyelv mint „diplomatikai” nyelv mellett – a szlovákok számára is követelte az anyanyelvben való művelődés és az anyanyelven történő oktatás jogát az elemi iskolákban, tanítóképzőkben, felsőbb iskolákban, valamint egyházi téren is. Azt is javasolta továbbá, hogy a szlovák többségű megyékben az érintettek szlovákul fordulhassanak írásos panaszaikkal a megyei hatóságokhoz.¹⁰ Ekkor még ő sem számított közeli forradalomra. Őszintén hitte, hogy a lényegében nyelvi-oktatási követelésekre korlátozódó szlovák program, *„amiért máshol heves viták folytak, viharos harcot vívtak, amiért máshol sok vér folyt el, az nálunk vita harc nélkül, békés úton valósulhat meg”*.¹¹

Ennek megfelelően a készületlen „ifjú szlovákok” a megszülető márciusi törvényeket is a forradalom előtti nézőpontjukból értékelték. A felvidéki lakossághoz hasonlóan üdvözölték a robot, a dézsma, az úriszék, az elnyomás megszűnését, a polgári szabadság beköszöntét. A szlovák nemzeti követelésekkel kapcsolatban Štúr még március 31-én is azt tervezte, hogy: *„... egybefoglaló feliratot fogunk átadni a közoktatási miniszternek és a Pesten alakuló országgyűlésnek, lássák azok az urak, hogy az igazságot keressük, hogy semmi rossz és veszedelmes dolgot nem akarunk, hogy csak kultúrát és művelődést kérünk a mi elhanyagolt nemzetünk részére is ...”*.¹²

Megállapítható tehát, hogy a formálódó szlovák nemzeti „mozgalom” március 15-e után még nem öltött rögtön forradalomellenes, magyar nemzet ellenes, nyíltan magyarellenos jelleget, ámbár Hurban a szlovák nemzeti szempontokat már ekkor is hajlamos volt túlzottan előtérbe állítani, és a nemzeti egyenjogúság kivívását kész volt a jobbágyviszonyok felszámolásánál is többre értékelni.¹³

Az első petíciók megszövegezése, a nemzeti szervezkedés megindulása

A szlovák nemzeti követeléseket legelőször a mozgalom Nyitra megyei szervezői, M. M. Hodža, Samuel Hroboň és Klein Lajos jegyző terjesztették elő petíció formájában. 1848. március 28-ára ugyanis a megyei hatóságok megyegyűlést hívtak össze Liptószentmiklóson abból a célból, hogy kihirdessék a márciusi törvényeket, valamint az ezekkel kapcsolatos országgyűlési nyilatkozatot. A napirendet azonban váratlan esemény zavarta meg. Rády Mihály alispán-helyettes gr. Batthyány Lajosnak küldött jelentése szerint ugyanis, *„néhány megyei községeknek lakosai váratlanul csoportosan terembe betódulván, ezek közt ... Klein Lajos anélkül, hogy... sejdítettük volna, a petíció*

alakjában tót nyelven szerkesztett folyamodást olvasta, melyben hajdan dicső tót (szláv) nemzetiségnek, több századévtől elhanyagolt állapotját kiemelve, kíváнатkép előterjesztett, hogy a tót nyelv tanácskozási közgyűlekezetekben magyar nyelv helyett ezentúl használtassék ...”. Ebben a szorult helyzetben, a növekvő „pánszlávizmus féle” ingerültséget elkerülendő, a magyar rendek arról határoztak, hogy a magyarra lefordított petíciót felterjesztik a minisztériumhoz.¹⁴

A 6 pontból álló petícióban Hodzáék azt kérték, hogy *„ennek az országnak nemzete és népe... ténylegesen és pozitívan részt vegyen ezen ország nemzeti gyűléseiben”*. A (megyei) tanácskozások és határozatok nyelve, hasonlóképpen a bíróságok, kérvények, perek, hivatalos megyei és országgyűlési hirdetmények nyelve is, a szlovák legyen. Magyarország szlovák honpolgárai számára kívánták a szlovák nyelven történő azonnali népiskolai oktatást és művelődést, valamint a megyei, majd országgyűlési képviselőlet mielőbbi megoldását. A petíció új, politikai töltetű elemeként megfogalmazódott a Liptó vármegyében élő szlovák lakosság megyei szintű autonómiájának, népképviselőletének az igénye. Erre utal az *„ennek a vidéknek a nemzeti közigazgatása”* megfogalmazás, a *„szlovák nemzetiség”* jogai örök időkre történő biztosítása, illetve ennek szorgalmazása, valamint az az igény, hogy a kérvényt a megyei jegyzőkönyvbe hivatalosan vezessék be.¹⁵ A miniszterelnök intézkedése ekkor még eredménnyel járt. Április 6-án gr. Batthyány Lajos már azt a jelentést olvashatta, hogy Hodža és társai *„petitiojoktól elállottak és visszavételét is kinyilatkoztatták”*. Kijelentették, hogy *„a Szláv nyelvnek diplomáciai polczra leendő emelését nem kérik”*, de továbbra is fenntartják maguknak a kérelem törvényes úton történő előterjesztésének a jogát.¹⁶

Ezt követően felgyorsultak az események. A petíció felolvasása után néhány nappal Bécsben már ki is nyomtatták M. M. Hodža híres kiáltványát, a *„Bratja Slováci!”*-t. A terjesztésre szánt felhívás abból indult ki, hogy a becsületes szlovákoknak is megkondult már a szabadság harangja. Ezért nekik is sikra kell szállniuk a nemzeti szabadságáért, *„vagyis olyan szabadságért, amely minden szlovák számára szabadság, tehát nemcsak egyik vagy másik falu vagy város számára, hanem a teljes szabadság minden szlovák nyelvű ember számára”*.¹⁷ A záró részben nemzeti összefogásra szólította fel a nemzetüket, nyelvüket, származásukat megtagadó urakat, nemeseket, bárókat, grófokat, hogy békésen, egyesülve, testvéri vérontás nélkül érthessék el nemzeti céljaikat. A kiáltvány nagyrészt megismételte a március 28-i petíció kéréseit, amelyeket a felhíváshoz csatoltak. Ezekhez lényegében csak annyit tett hozzá, hogy

*„mindazokon a főiskolákon, amelyeket a szlovákok látogatnak, nevezetesen a pesti egyetemen ne csak szlovák nyelvi tanszékeket alapítsanak, hanem egyes tudományokat és ismereteket is szlovák nyelven adjanak elő”.*¹⁸ Hodža megjelölte a fenti célok megvalósításához szükséges azonnali teendőket is. Minden vidék településeinek küldötteiből alakuljanak küldöttgyűlések. Ezek foglalják írásba kérelmeiket és válasszák meg választmányaikat. A választmányok pedig tárgyaljanak egymással és az országos hatóságokkal. Végül az összes választmány tagjaiból álló gyűlés válasszon elnököt, és az itt megfogalmazott nemzeti kérelmeket – a békés és törvényes utat betartva, „teljes tisztelettel” – küldjék el Bécsbe az uralkodóhoz, valamint az országos hatóságokhoz. Hodža tehát itt már egy alulról szerveződő, demokratikusan választott népképviselőből álló, nemzeti képviseleti rendszer békés bevezetésének tervét vázolta fel. Egyébként is, gyülekezni és tanácskozni kell, mert: *„ezt teszik az emberek Prágában, Bécsben és nálunk Pozsonyban, Pesten is stb., tegyék meg tehát Ti is. Ami az egyiknek szabad, az a másiknak is kell hogy meg legyen engedve”.*¹⁹

Ezekben a történelemformáló hetekben Nyitra megyében, J. M. Hurban hlubokai paplakjában is pezsgett az élet. József nap előestéjén, március 18-án szlovák fiatalokkal arról tanácskozott, hogyan illeszkedjenek a magyarországi átalakulásba, hogyan harcoljanak a szlovák nemzeti célokért. Néhány nap múlva Hurban Pozsonyba, majd Bécsbe utazott, ahol április 2–4-e között a Sperlhez címzett cseh vendéglőben Štúrral és Hostinskýval együtt részt vett a birodalom mintegy 2000 szláv (szerb, horvát, cseh és lengyel) vezetőjének közös tanácskozásán. A küldöttek erős német-, orosz- és magyarellenes hangot ütöttek meg. Megállapodtak egy egységes, összehangolt szláv politika folytatásáról, egymás nemzeti törekvéseinek kölcsönös támogatásáról, valamint arról, hogy a Frankfurtban ülésző német parlamenttel szemben kezdeményezni fogják egy szláv kongresszus összehívását Prágába. A találkozóról készült rendőri jelentés szerint szorgalmazták egy erős délszláv „birodalom” (Reich), az Illír Királyság megteremtését (Horvátországból, Szlavóniából, Dalmáciából és Magyarország tiszta szláv megyéiből), egy ugyancsak erős cseh birodalom felállítását (Morvaországgal és Sziléziával együtt), valamint egy erős Lengyelország megalakítását, Galíciával, Poznannal, és orosz Poznan tartománnyal együtt. A tanácskozáson Štúr – állítólag tőle és a horvát Ivan Kukuljević-Saksinskitől származott a prágai helyszín javaslata – már az első nap nagy hatású beszédet mondott. Szólt a szlávokat sokáig játékszernek tartó ördögi politikáról, amely tervszerűen megosztotta, és egymásra uszította őket. Többé nem akarnak szolgálni ilyen sátáni politikát, mert már felismerték

jogaikat, és egyesült erővel, férfiasan védeni is kívánják azokat. Ezért tehát „... a csehek tartsanak a szlovákokkal és a horvátokkal, a horvátok a csehekkal és a szlovákokkal, a szlovákok (pedig) mindkettőjükkel. És amikor így egyesülünk és megerősödünk, senki nekünk ellen nem állhat, és ellenségeinket elfogja a rémület és a félelem”.²⁰

Érdekes, hogy Štúr, a magyar veszélyt megkerülve, itt csak az osztrák hatalomról beszélt. Ezzel szemben a „Der grosse Peter” című bécsi röplap Štúr magyarellenességére és csehbarátságára is figyelmeztetett. Štúrt Peter Kellner-Hostinský (Hostinský-Kellner Péter) igyekezett megvédeni a Slovenskje Národňje Noviny április 18-i számában. Cáfolta azt a megalapozatlan vádat, hogy a szlovákok a Magyarországtól való elszakadásra és a csehekhez történő politikai csatlakozásra készülnek, s hogy Štúr a „Sperl” vendéglőben azt találta mondani, hogy a szlovákok inkább meghalnak, minthogy rajtuk a magyarok uralkodjanak. Ennek kapcsán egyfelől határozottan leszögezte, hogy „*mi szlovákok is, mint szlovák nemzet, szabadságot akarunk, jogot és egyenlőséget akarunk*”, „*a tulajdon földünkön a saját életünket akarjuk, a mi Szlovákiánkban, a mi Tátránk szent földjén*”. Másfelől a magyarok felé fordult és nyomatékosan hangsúlyozta, hogy ők nem akarják „Szlovákiát” Magyarországtól elszakítani, és Csehországgal egyesíteni. Inkább „*ismerjete el minket és lesz béke; adjatok nekünk jogot: lesz béke; adjatok szabadságot: lesz béke; adjatok egyenlőséget: béke lesz közöttünk. Igen, béke és barátság lesz köztünk. A szabadság öröme közös lesz számunkra*”.²¹

A bécsi szláv tanácskozásról készített rendőri jelentés ugyanakkor azt is kiemelte, hogy Štúr beszéde éles hangú volt, amelyben a „szláv nemzet” ellenségeinek tekintett magyarok, németek és oroszok ellen egyaránt kikelt. „*Különösen éles hangú volt Magyarország elleni kirohanása, amelyet a szlávok tartós leigázásával és elnyomásával vádolt meg*”, és a magyarországi szlávok többi szlávval történő gyors egyesülésére szólított fel. A német nyelvű jelentés készítője – a delegátusok között kezdetben legnyugodtabb és legmérsékeltebb hangot megütő galíciai (lembergi) képviselők kapcsán – felfigyelt a beszédek és követelések gyors radikalizálódására is. A délszláv és cseh küldöttek hatására ugyanis „*a korábbi nyugalom helyét fokozottabb izgatottság, és a korábbi mérsékeltebb kívánságok helyét annak kinyilvánítása vette át, hogy más követésekhez hasonlóan nekik is sokat kell kívánni és a több követelésére törekedni*”.²² Štúr arról is szólt, hogy a szlovák érdekek védelmében szövetkezni fog a szerbekkel a magyarok ellen, s a megindított tömeges szervezkedés

számára az anyagi eszközöket is igyekszik előteremteni. Ugyanebből a célból a csehekkel való szövetségre is kitért.²³

Néhány nap múlva Hurban már nyíltan azt hangoztatta, hogy a szlovákoknak fegyverrel kell kivívniuk a szabadságukat. A szlovák vezetők Bécsben meg is keresték a horvát bánná kinevezett Jellačićot, és arra kérték, hogy a szlovákoknak az első vonalban biztosítson helyet magyarok ellen. Štúr a bán segítségét kérte ahhoz, hogy a szlovák nép kiszabadulhasson az „ezeréves magyar rabság”-ból. Jellačić a következőképpen válaszolt: *„A Ti ügyetek a mi ügyünk is; a Ti balsorsotok a mi balsorsunk is; amikor a horvátok és szerbek szabadságáért fogok harcolni, minden lehetőséget meg fogok tenni értetted is”*.²⁴ Megindultak a tárgyalások a horvát Ljudevit Gajjal, a tudós P. J. Šafárikkal, a Pozsonyban élő szerbekkel, a cseh katonai szakértővel, Bernard Janečekkel stb. is a magyarok ellen indítandó „nemzetiségért vívott harc”-ról.

A kongresszus ideiglenes előkészítő bizottsága végül is a prágai összejövetelt – Štúr javaslatára – a frankfurti német beolvasztó, és a pesti magyar elnyomó törekvések ellensúlyául kívánta megtenni. Ezek a törekvések ugyanis nemcsak Ausztriát, hanem a Habsburg-monarchiában élő szláv népek önállóságát, függetlenségét is veszélyeztethették. A bizottság május elsejei felhívása tehát a szlávok egyfajta véd- és dacsövetségének megalakítására tett javaslatot. A kongresszust Rátz Kálmán szerint azért Prágába hívták össze, mert a cseh fővárost tartották a szlávok tudományos és nemzeti központjának.²⁵

A szlovák triumvirátus szemlélete és tevékenysége tehát – eltérően a petíciók és felhívások békülékenyebb szövegeitől – március végétől–április elejétől érzékelhetően megváltozott, radikalizálódni kezdett. A birodalomban élő szláv népek összefogásának szorgalmazásával párhuzamosan felerősödött a csoport forradalom- és magyarellenessége. A nép között folytatott agitációs és felvilágosító tevékenységük során a népi elégedetlenség felszítására törekedtek. Taktikájuk nagyrészt a márciusi polgári vívmányok alábecsülésére és a szlovák nemzeti célok felnagyítására épült. Fiatal diákokból álló megbízottakat küldtek Bécsből haza, levelekkel, röpiratokkal, kiáltványokkal. A nemzeti szervezőmunkának természetesen Felső-Magyarországon is voltak helyi és területi szervezői. Hurban például Bécsből duplacsövű pisztollyal, lőszerezellel és díszes karddal az oldalán tért vissza Pozsonyba, majd Hlubokára. A császárvárosban megbeszélteknek megfelelően nagy agitációba kezdett az irtványosok (kopaničárok) és erdőmunkások között a forrongó Nyitra megyében, főleg Brezova, Miava, Verbó térségében. Ebben a térségben ugyanis különösen erősen ütköztek ki a jobbágyszabadítás hiányosságai. A kormány késlekedése

pedig lehetőséget adott arra, hogy Hurbanék az elégedetlen szegényparaszti tömegek szószólóiként lépjenek fel. A legjelentősebb parasztmegmozdulás egyébként – még Hurbanék fellépése előtt – Hont vármegyében robbant ki Janko Král’ költő és Ján Rotarides falusi jegyző vezetésével, akik a szociális követeléseket (legelők és erdők rendezetlen kérdése, a majorsági jobbágyság felszabadítása, a szőlődézsma eltörlése stb.) nyelvi-oktatási követelésekkel kapcsolták össze.²⁶

Hurban egy alkalommal Brezován arra szólította fel a népet, hogy azokat a földeket, erdőseket, amelyeket Erdődy gróf vett vissza a községtől, erőszakkal foglalják vissza. A jobbára spontán népi elégedetlenség, amelyet azért kívülről is tudatosan szítottak Hurbanék, a Felvidék számos településén zsidóellenes atrocitásokba torkollott 1848 tavaszán. A kormány csak rögtönítélő bíróságok felállításával, kormánybiztosok kiküldésével és a hadsereg bevetésével tudta ezeket lokalizálni. A fosztogatások több helyen „más vagyonosok”-ra, a nemesek és hatósági személyek lakásaira is kiterjedtek. A zavargások, amelyekbe az irtványosok mellett polgárok is bekapcsolódtak, Hurban lelkészi körzetében (Miaván, Verbón, Szenicen és máshol) egyre aggasztóbb méreteket öltöttek. Az ellentmondó adatokból nem derül ki pontosan, hogy ezekben a megmozdulásokban Hurbannak és megbízottainak mekkora szerepük volt. Annyi bizonyosnak látszik, hogy ezeket is igyekeztek nemzeti és magyarellenességek érdekében fel-, illetve kihasználni. Tény viszont, hogy Hlubokán, saját egyházközségében csend és rend volt. Ám őt is ugyanaz a keresztény morál által fűtött nemzeti szenvedély hevítette, mint Štúrt is, akinek a tollán (az „Orol Tatranski” május 26-i számában) megszületett az első szlovák kitelepítési terv: a felvidéki zsidók Alföldre hurcolása.²⁷

Mindezek ellenére a jobbágyszabadítást, a jogegyenlőséget és a márciusi szabadság egyéb vívmányait örömmel üdvözlő szlovák paraszti tömegek jobbára még öntudatlanok voltak.²⁸ Jozef Hurban április 26-án meg is rőta a miavai vásári sokadalmat azért, mert a jelenlévők fontosabbnak tartották a jobbágyszabadítást, mint a nemzeti egyenjogúságot. Márpedig – állította a szónok – az ország legrégebbi lakosai éppen azok a rabként tartott szlovákok, akik évszázadokon át csak az erdővel, a trágyával, a jószággal törődtek, ahelyett, hogy a fő dologgal, a nemzeti egyenjogúsággal foglalkoztak volna.²⁹ A beszéd után átadta azt a szlovák zászlót, amelyet a brezovaiak ajándékoztak a miavaiaknak. A zászlót a város vezetősége rögtön ki is tűzette. Hamarosan más házakon is megjelentek a nemzeti lobogók.

Két nappal később, 1848. április 28-án került sor a brezovai népgyűlésre, amelyen kb. háromezren vettek részt. Felolvasták azt a 8 pontból álló petíciót, amelyet Hurbanék szövegeztek meg. A petíció több pontja összeesengett Hodžák egy hónappal korábbi liptószentmiklósi kérvényével. Követelték a szlovákok részvételét a szlovák tanácskozási nyelvű megyegyűléseken, Nyitra megyében „és bárhol másutt”; szlovák bírakat; a nyilvános hirdetmények szlovák nyelvűségét; szlovák tanítási nyelvű, több szintű iskolarendszert; a magyar lakta megyék iskoláiban és intézeteiben szlovák nyelvi tanszékek felállítását; a szlovák megyékben magyar nyelvű tanárok alkalmazását a magyar–szlovák, szlovák–magyar kölcsönös közeledés és megértés céljából; minél előbbi szlovák országgyűlési képviseletet; a szlovák nemzet és nyelv jogainak elismerését és törvényes biztosítását. A „rettenetes idők” elmúltával ugyanis *„nemzetünk most már semmi esetre sem engedi nemzetiségét elnyomni és megsemmisíteni”*. Éppen ezért a 6. pontban szorgalmazták az országban lakó keresztény nemzetek közötti teljes testvériséget és egyenlőséget, valamint azt, hogy *„mi tótok nemzeti szokásainkat és hagyományainkat szabadon megtarthassuk és az ország zászlai mellé a mi nemzeti zászlónkat is akadály nélkül kitűzhessük”*. Kijelentették, hogy a nemzetek és nyelvek szabadságának megvalósulása esetén a szlovákok „kéz a kézben” fognak harcolni a külső ellenség ellen.³⁰ Újszerű volt az a gondolat is, hogy a magyar megyék a magyar iskolákban és intézetekben állítsanak fel szlovák nyelvű tanszékeket, a szlovák iskolákban pedig a szlovák–magyar, magyar–szlovák kölcsönös közeledés és megértés előmozdítása céljából alkalmazzanak magyar nyelvű tanárokat.

A brezovai petíció tehát azt mutatja, hogy – a meginduló németellenes, magyar- és oroszellenes szláv együttműködés, valamint a magyarellenességre szlovák nemzeti szervezkedés dacára – a szlovák triumvirátus még április végén is nyitva hagyta a kaput a megegyezés előtt. Továbbra sem vetették el, legalább is papíron, szavakban nem, a magyar vezetéssel való megállapodás és együttműködés lehetőségét. A kérvény – vélhetően tudatosan homályos – megfogalmazásából nem derül ki, hogy a szerzők megelégedtek volna-e még a szlovákok megyei szintű autonómiájával és a szlovák lakosság parlamenti képviseletével? A saját nemzeti zászló követelése inkább arra utal, hogy talán már a magyar állam föderatív módon történő átalakítása lebeghetett a szemük előtt. [Kevésbé ismert, hogy a föderáció gondolata Samuel Hoič röpiratában és Ľudovít M. Šuhajda nemzetvédő írásában már az 1830-as évek első felében megjelent.]³¹ Azonban nemcsak Hoič és Šuhajda, hanem még Hurban föderációs elgondolásai is koraiak, kiérleletlenek voltak. Jól mutatja ezt a szlovák

nemzeti törekvések legátfogóbb dokumentumaként ismert, egyfajta szlovák „nemzeti program”-nak tekintett liptószentmiklósi program is.

Az 1848. május 10-én Liptószentmiklóson meghirdetett nemzeti program kidolgozója feltehetően Daxner M. István (Daxner, Stefan Marko) volt. A gyűlés egybehívójának a tervezetét azután május 9-én este M. M. Hodža lelkész-lakjában megvitatták és kiegészítették. A küldöttek között volt Hodža sógora, Kellner (Hostinsky) Péter újságszerkesztő, a Liptószentmiklóstra egyenesen Prágából érkező L. Štúr, a kardot, szlovák kokárdát és fehér kalaptollat viselő J. M. Hurban, továbbá Francisci (Rimavsky) János, Ferjenčík Miklós, A. Horislav Škultéty, S. Bohdan Hroboň, Červenák András és mások. A főszolgabírói jelentés szerint az alig tíz meglett férfi mellett még kb. negyven, többségében romantikus, fantaszta diák volt jelen a megbeszélésen.³²

A „Szlovák nemzet kívánságai” néven ismert 14 pontból álló kérvény³³ – amelyet fontosságára való tekintettel nem árt kicsit részletesebben megismerni – 1. pontja leszögezte, hogy a „szlovák nemzet”, amely magát a magyarországi haza „ősi nemzeté”-nek és „egykori egyedüli birtokosá”-nak érzi, kilencszáz esztendő álom után ébredszik. A 2. pont *„a magyarországi korona alatt élő testvéri nemzetek általános országgyűlése”-nek összehívását sürgette, „amelyen valamennyi nemzet mint nemzet lesz képviselve – és valamennyi képviselő köteles nemzetét saját nemzeti nyelvén képviselni és az országgyűlésen törvényesen képviselt nemzetek nyelvét tudni”*. A nemzeti program 3. pontja külön nemzeti gyűlések feladatává tette a néprajzi (etnográfiai) határok megállapítását, abból a célból, hogy *„minden nemzet erősen vonzódhassék... nemzeti központjához...”*. A következő pont azoknak a nemzetárulók, renegát országgyűlési képviselőknek a megbüntetését szorgalmazta, akik nem a választóik érdekeit képviselték. A követelés fontosságát jelzi, hogy a 9. pont ehhez még azt is hozzáfűzte, hogy különösen az anyanyelvüket alábecsülő, nemzetük ellen ármányt szövő „elfajzott nemzetárulóknak” nem szabad választójogot kapniuk és közhivatalt betölteniük, mert a szlovák *„vér, nyelv és nemzetiség elárulását nemcsak nemzetünk, hanem az egész magyar haza elárulásának fogjuk tekinteni”*. Az 5–7. pont nyelvi-oktatási követeléseket tartalmazott: a vármegyei és választmányi tanácskozások nyelve a magyar mellett a szlovák legyen. Szlovák nemzeti iskolák alapítását követelte az elemi szinttől az egyetemig, a magyar vármegyei iskolákban pedig a szlovák nyelv tanítását, és viszont. Az előző hónapok ismert dokumentumaihoz, valamint Štúr parlamenti felszólalásához képest nem tartalmaztak lényegesen új elemeket. A nemzeti szimbólumok használatával foglalkozó 8. pont a szlovák nemzet piros-

fehér nemzeti színeinek és zászlóinak szabad használatát szorgalmazta, miközben elismerte a piros-fehér-zöldet magyar, a címerrel díszített trikolórt pedig magyarországi zászlónak. Teljesen új felvetésnek tekinthető viszont annak kinyilvánítása, hogy *„a szlovák nemzeti őrsereg vezetői kizárólag szlovákok legyenek és a vezényleti nyelv a szlovák legyen”*. Érdekes és elgondolkodtató, hogy a 14 pontból csupán kettő, a 9. és a 10. foglalkozott a polgári szabadságjogokkal. Programban eddig még nem követelték: az általános választójogot minden 20, illetve 24 éves magyarországi állampolgár és lakos számára (kivéve a szlovák nemzet áruelőit); sajtószabadságot (sajtótörvény nélkül); újságok, folyóiratok kiadását és nyomdák felállítását (óvadék nélkül); teljes egyesülési és gyülekezési szabadságot a közügyekről való nyilvános tanácskozások céljából. Heves viták után a 11. pontba bekerült az a – Hurban által szorgalmazott, Hodža által kifogásolt – követelés is, amely az erdeiktől, legelőiktől, mezőiktől, közjavaiktól, irtványaiktól és egyéb vagyonuktól megfosztott, megkárosított emberek problémáit próbálta meg orvosolni azzal, hogy elkobzott javaik visszaadását sürgette, illetve a visszakapott javakkal való korlátlan rendelkezést kívánta. Az allodiális jobbágyság felszabadítását is tervbe vette a jobbágyi munka és kötelezettségek alól. A 12.–13. pontban kérték az ártatlanul bebörtönzött Janko Král’ és Ján Rotarides szabadon bocsátását, valamint szabadságot kértek a galíciai lengyelek számára is. Végül a petíció készítői kifejezték ama reményüket, hogy a magyar minisztérium és a magyarországi honpolgárok ezeket a követeléseket támogatni fogják, mert – az utolsó gondolat szerint, ami akár burkolt fenyegetésnek is felfogható – *„ezeknek a követeléseinknek az elodázásában vagy megkerülésében azt fogjuk látni, hogy nemzetünket a korábbi vakságra és szolgaságra ítélték”*.

A szlovák nemzeti program megítélése

A május 10-i program nemzetpolitikai és nemzetszervezői szempontból egyaránt fordulató, áttörés kezdetét és szándékát jelezte. Egyfelől a súlypont már egyértelműen áthelyeződött az addigi, jórészt nyelvi, kulturális, oktatási kérésekről az egyre határozottabb politikai követelésekre. Másfelől – ezzel egyidejűleg – konkrét kísérletek történtek a szlovák népi tömegek nemzeti tudatra ébresztésére, a nemzetüktől elfordult felvidéki nemesség visszacsábítására, az addig erőtlenséggel nemzeti próbálkozások társadalmi bázisának kiszélesítésére, a szervezkedés valódi mozgalommá szélesítésére. Másfelől ma már az is jól látható, hogy – a szlovák triumvirátus erőfeszítései ellenére – a liptószentmiklósi

programban megfogalmazott nemzeti igények és ezek megvalósíthatósága, illetve a tényleges helyzet között ellentmondás feszült. A szlovák nemzeti erők szervezetalansága és megosztottsága, a szlovák társadalom öntudatlansága, elmaradottsága 1848 tavaszán–nyarán még nem felelt meg a program elvárásainak.

Nem véletlenül írta Szarka László, hogy: *„Nagy hiba lett volna ezt a programot 1848 tavaszán nem megfogalmazni, de legalább ekkora hiba volt a magyar forradalom és szabadságharc ellenfeleinek a táborát erősíteni akkor, amikor a nemzeti törekvések magát a szlovák nép többségét is váratlanul s felkészületlenül érték”*.³⁴ I. Tóth Zoltán ettől jóval régebbi értékelése szerint a május 10-én hozott határozatok lényegesen tovább mentek az előző hónapok programpontjainál. Magyarország egységének fenntartásával etnikai belső határokkal rendelkező föderatív államot kívánnak, s *„a nemzeti önrendelkezés felé tartanak, anélkül azonban, hogy az államtól való elszakadást követelnék.”*³⁵ Ezt az értékelést Milan Hodža 19. századi megállapítása is megerősíteni látszik. *„Első programunk megteremtésénél elismertük Magyarország egységét, kiemelve a tót nemzeti egyéniséget...”* – írta.³⁶ Spira György szerint a szlovák nemzeti mozgalom még május derekán sem mondott le a magyar forradalommal létrehozandó megegyezésről. A megállapodás útjai még május 10-e után is nyitva maradtak. A liptószentmiklósi küldöttek ugyanis egyetértettek abban, hogy álláspontjukat továbbra sem – a megállapodást eleve lehetetlenné tevő – határozat, hanem még mindig (csupán tárgyalási alapul szolgáló) petíció formájában terjesztik az uralkodó, a magyar kormány és az összehívandó népképviselői országgyűlés elé. Ezt a hajlandóságot tükrözte szerinte az a magyarok számára elfogadhatatlan pont is, amelyet a küldöttek csupán afféle „diplomáciai többletkövetelésnek” tekintettek az alkudozásokhoz.³⁷ Ezzel összecseng Vigh Károly néhány évvel ezelőtti, jubileumi értékelése is. Vitathatatlan, hogy a petícióba olyan pontok is bekerültek, *„amelyekről kidolgozóik eleve tudhatták, hogy magyar részről elfogadhatatlannak minősülnek majd. ...Nyilvánvaló, hogy e követelések közül jó néhányat maguk a Liptószentmiklóson egybegyűltek is csak afféle diplomáciai többletnek tekintettek”*. Meglátása szerint végeredményben a magyar–szlovák kiegyezés lehetősége május 10-e után is megmaradt.³⁸

Más vélemények szerint viszont a „szlovák triumvirátus” körül szervezkedő értelmiségiek május 10-e után már nem a magyar forradalom vezetőivel való megegyezésre, hanem a konfrontációra készülődtek. *„A külön néprajzi kerület, nemzetgyűlés és szlovák vezényleti nyelv mellett működő külön nemzetőrség*

olyan jellegű követelések voltak – írta Kemény G. Gábor –, melyek a korabeli nemzetiségszemlélet szerint megoldhatatlan kívánságoknak minősültek...”.³⁹ Steier Lajos egyenesen valószínűnek tartotta, hogy a szlovák nemzeti mozgalom vezetői „azért állították fel a túlzó követeléseket, hogy a megegyezést lehetővé tegyék”.⁴⁰ Hasonlóan vélekedik a Gabriel Viktor álnevet használó Ladislav Szalay is. Magyarul is megjelent, gondolatébresztő könyvében igen határozottan kétségbe vonta a szlovák fél megegyezési szándékát. Meglátása szerint a „Szlovák nemzet kívánságai”-t „igen gondosan úgy fogalmazták meg, hogy ne lehessen teljesíteni”.⁴¹ A „nem sok politikai érzékre valló” petíció összeállítóinak ugyanis tudniuk kellett, hogy több követelésük a magyar vezetés számára vagy elfogadhatatlan, vagy pedig irreális, kivihetetlen, illetve felesleges. Egyebek között segítségül hívta – a május 10-i tanácskozás és kérvény megítélésében meglehetősen következtelen – D. Rapantot is, aki szerint a petíció időszakában a szlovákok úgymond becsülettel igyekeztek megtalálni a magyarokkal való együttélés módját. Rapant hatalmas munkájából a Hurban záróbeszédével kapcsolatos részt emelte ki. „A lipótszentmiklósi tanácskozás szóltanul egyetért Abaffy nézetével (Hurbannal szemben – aki záróbeszédében azt mondta, hogy ha ezeket a követeléseket teljesítik, a szlovákok bátran kezét nyújthatnak a magyaroknak – K. L.), hogy a szlovákok akkor sem nyújthatnak a magyaroknak békejobbot, ha azok teljesítenék a lipótszentmiklósi petíció követeléseit, mégpedig tekintettel a horvátokra, akik ellen, ha felkelnének a magyarok ellen, mégsem harcolhatnak”.⁴²

Végezetül álljon itt három mai értékelés, vezető szlovák történészektől. M. Danilák meglátása szerint „a „Kívánságok” úgy voltak megszövegezve, hogy egyrészt lehetővé tegye a szlovákok számára a Magyarország keretei között való megmaradást nemzeti egzisztenciájuk biztosítása mellett, másrészt tegye lehetővé számukra a részvételt a tervbe vett össz-szláv, vagy legalábbis ausztrorszláv konföderációban. Csak ebből a kétpólusos szemszögből lehet felfogni a „Kívánságok” koncepcióját...”. Dušan Škvarna kiemeli, hogy ebben a programban olyan, a „márciusi törvények” revízióját célzó pontok is voltak, amelyek „Magyarország föderatív állammá való átalakítására törekedtek Szlovákia autonóm helyzete mellett”. Márpedig egy ilyen kívánság „az akkori Közép-Európában rendkívül ritka volt”. Ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy államjogi és közjogi szempontból a május 10-i program „kevésbé konkrét dokumentum volt. Gyakran választott általános formulákat, például nem konkretizálta a szlovák... önkormányzat rendszerét. Néhány fontos problémát teljesen elkerült (pl. Szlovákia területi kijelölése), néhány nehezen megva-

lösíthető kívánságot is tartalmazott. (Például a képviselőséget a magyarországi összes nyelv ismeretéhez kötötte.)”. Végül az egyik legújabb „Szlovákia története”-nek szerzője, Dušan Kováč „A szlovák nemzet kívánságai”-t a szlovák történelem egyik legfontosabb dokumentumának, olyan – határozott demokratikus elemeket tartalmazó – nemzeti, és egyúttal politikai programnak tekintti, amely „a politikai és szociális reformok értelmezésében jóval meghaladta az országgyűlésen elfogadott márciusi törvényeket. Egyúttal ez az első teljes szlovák államjogi program, amely csírájában tartalmazza a szlovák autonómia követelését és végső soron Magyarország nemzetiségi decentralizálását”.⁴³

A jeles szlovák történész – Ján Hučkovához és más szlovák szakemberekhez hasonlóan – is elkövet azonban egy szokványos „hibát”. Megállapítja ugyanis, hogy a magyar kormány a petíció elfogadása helyett „azzal válaszolt, hogy statáriumot hirdetett a felső-magyarországi megyékben és elfogatóparancsot adott ki Ludovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban és Michal Miloslav Hodža ellen. A szlovákok és magyarok közt elmélyült az ellentét, és egyre láthatóbban megnyilvánult forradalmi céljaik különbözősége”.⁴⁴ A valóság azonban az, hogy a magyar kormány már a lipótszentmiklósi tanácskozás előtt 5 nappal (!) bevezette Felső-Magyarországon a statáriumot. Ennek elsődleges oka nem a feljük „baráti kezét nyújtó” szlovák vezetők tanácskozása volt, hanem a már említett zsidóellenes pogromok. Štúrék ellen az elfogatóparancsokat napokkal később (Štúr ellen május 12-én, Hurban ellen 22-én, Hodža ellen pedig június 1-én), és nemcsak a nemzeti program miatt adták ki. A szlovák–magyar ellentét tehát nem csak ezért, s nem egyoldalúan a magyar fél hibájából mélyült el.

Ugyanakkor az is tény, hogy a magyar kormány sem a megegyezést kereste. Szemere Bertalan belügyminiszter és munkatársai nemhogy a „radikális” Štúrral és Hurbannal nem akartak tárgyalni, hanem – a szlovák nemzetébresztő értelmiség valamennyi tagját és csoportját egy kalap alá véve – a kompromisszumra kész Hodzával, sőt a magyar forradalommal nyíltan szimpatizáló, de azért a szlovák nyelv és oktatás ügyét is szívükön viselő szlovák értelmiségiekkel sem. A magyar kormány tagjai a – szerb és horvát mozgalomhoz képest kétségtelenül jóval gyengébb, és a magyar állam területi integritására nézve sokkal veszélytelenebb – szlovák szervezkedést nem tartották jelentősnek. A felvidéki szlovák mozgolódást, amelyről pontos és napra kész információik nem is mindig voltak, csupán néhány nép között izgatónak, de tömegtámogatást nem élvező „pánszláv” evangélikus pap – nagyrészt kívülről szított – aknamunkájának tekintették. Elegendőnek látták az adminisztratív kényszer alkalma-

zását: kormánybiztosok és katonaság kiküldését, néhány vezető bebörtönzését, elfogató parancsok kiadását stb. Elfogatóparancsot adtak ki a „triumvirek” ellen, így külföldre kellett menekülniük. A magyar, német és szlovák nyelven megjelent *„Hurban, Hodzsa és Stúr személyes leírásuk”* című körözhvényben a következő állt. *„I. Hurban. Termete középsz. sovány. Arcza hosszukás, barna. Orra szabályszerű, kisé hegyes. Szeme kék. Haja barna. Kora 30 körül. Új hírek után viselt nagy szakált és hamis rendeket. II. Hodzsa. Termete magos, sovány. Arcza hosszukás sárgás setét barna 's tiszta, szája nagy. Orra kisé széles. Szeme fekete. Haja egészen fekete. Kora 37 körül. III. Stúr. Termete magos, sudár. Arcza hosszukás, inkább piros. Haja gesztenye színű, van bajusza és szakála. Kora legfelyebb 34 eszt. A fent érintett Lázitók elfogatása esetére, az őket illő törvényhatóságnak beszolgáló egyén általam 100 pengő forintokkal jutalmaztatni fog. Beniczky Lajos Orsz. Biztos”*.⁴⁵

A menekülők útja előbb Prágába, Bécsbe, majd a délszláv vezetőkhez vezetett. Ezeken a tárgyalásokon és tanácskozásokon, maguk mögött tudva a bécsi udvar hallgatolagos, majd nyílt támogatását, már a Habsburg-birodalom megmentése, illetve szláv érdekek szerinti átalakítása, valamint a magyar forradalom elleni összehangolt fegyveres akciók előkészítése volt a központi téma. A magyarok liberálisok és a szlovák triumvirátus nemzeti törekvései tehát 1848 nyaratól végleg szétváltak, szeptember végén pedig a nyílt fegyveres konfrontációra is sor került.

A szlovák–magyar viszony elhidegülésének, majd ellenségessé válásának tehát összetett okai voltak. Szerepet játszott ebben egyfelől a magyar liberális nemzetfelfogás (különösen az „egy politikai nemzet”-ről kialakított nézetek) merevsége, valamint Kossuth Lajosék ebből fakadó – már ismert (lásd a 6. tanulmányt) – meggyőződése, miszerint nincs szükség kollektív nemzeti jogok nyújtására, mert az egyéni szabadságok megadása is elegendő a Magyarországon élő nem magyarok tartós támogatásának elnyeréséhez. A magyar kormány a – délszláv és a cseh vagy román nemzeti mozgalomhoz képest kétségtelenül gyengébb és készületlenebb, s ez által veszélytelenebbnek tartott – szlovák mozgalom esetében továbbra is elegendőnek tartotta bizonyos adminisztratív eszközök alkalmazását, beleértve a – nemzetileg öntudatlan, a „márciusi szabadság”-ot örömmel fogadó, s a magyarokkal egyéb okok miatt is szimpatizáló vagy közömbös – szlovák lakosság között izgató tevékenységet folytató szlovák vezetők ellen kiadott elfogatóparancsokat is.

Nem ez volt azonban a fő oka annak, hogy Lüdovít Štúr és triumvir társai a közösnek indult forradalom ellen fordultak. Nem árt nyomatékosan hangsú-

lyozni, hogy a többi magyarországi nemzetiségtől eltérően, ahol a vezetők szintén összeütközésbe kerültek a magyar kormánnyal, a szlovák vezetők körében a – már bemutatott – megosztottság maradt mindvégig a jellemző. Ez nemcsak jellem-, felfogás- és mentalitásbeli különbségeket, vagy személyi konfliktusokat jelentett. A bécsi udvarral, a magyar kormánnyal és a cseh, valamint a délszláv mozgalommal kialakított politikai, katonai és egyéb viszony eltérő értelmezésével is párosult. Történelmi válaszut elé érkezve, a szlovák vezetőknek igen rövid idő alatt az alábbi, nagyon fontos kérdésre kellett választ találniuk. Az új helyzetben továbbra is az uralkodó nemzetként fellépő magyarokkal tartanak-e, akikhez több évszázad óta szoros történelmi, politikai, kulturális és tudati kötelékek fűzték őket? Vagy a szlávokkal tartanak, akikhez ugyan lazább rokoni, nyelvi és egyéb kötelékek által kapcsolódtak, de a hirtelen megváltozott, felbolydult helyzetben felcsillant annak az esélye, hogy – az ausztrorszláv terv sikeres megvalósítása esetén – a szlovák nép, illetve nemzet egy új (szláv vagy szláv dominanciájú) politikai közösség egyenrangú(bb) alkotórésze lehet. Miután a több felé húzó szlovák vezetésen belül azok a – Hurban nevével fémjelzett – radikálisok kerültek előtérbe, akik a vélt vagy valós szlovák nemzeti érdekeket a polgári haladás közös céljai fölé kezdték tartósan helyezni, a szlovák nemzeti követelések, majd törekvések is radikalizálódni kezdtek. A sokáig közbülső helyzetben lévő Štúr szemlélete is ennek megfelelően alakult át. A magyarokkal inkább együttműködni, mintsem konfrontálódni kívánó, mérsékeltebb Hodžáéknak is hamarosan dönteniük kellett arról, hogy kikkel működnek együtt, kik ellen? Ingadozva ugyan, de ők is azok közé álltak, akik – a szlovákok készületlensége dacára – abban bíztak, hogy az erős délszláv mozgalom és a bécsi vezetés támogatásával, fegyveres úton, délszláv–cseh–szlovák összefogással, vagyis a magyar ügyé zsugorodó forradalom ellen fegyvert ragadva, kivívhatják a közös szláv, illetve a saját szlovák nemzeti célokat.

11. Szlovák fegyveres felkelés – magyar szabadságharc

1848–49-ben

Köztudott, hogy 1848. március 15-e után a felső-magyarországi vármegyék szlovák lakosságának álláspontját az örömteli várakozás jellemezte. Üdvözltek a jobbágyfelszabadítást, a rájuk is kiterjesztett jogegyenlőséget, a „már-